

'Leraren moeten, via hun vakbondsvertegenwoordiging, veel meer betrokken worden bij het onderwijsbeleid.'

TEKST
Bart Vranckx

FOTO
Daniël Rys

Lerarentekort omlaag?

Status van de leraar omhoog!

"The global report on the status of the teachers 2021", dat is de titel van het pas uitgekomen rapport van Education International, de internationale koepelorganisatie van onderwijsvakbonden. Net zoals in 2015 en 2018 heeft een onderzoeker – Greg Thompson – wereldwijd lerarenvakbonden bevestigd over de status van de leraar. En net zoals in 2015 en 2018 moeten we vaststellen dat er nog werk aan de winkel is.

Status is een complex begrip. De status van iets zoals een beroep is niet gemakkelijk te meten of te bepalen. De status van de leraar staat niet op zichzelf, maar wordt mee bepaald door de structurele eigenschappen, zoals het soort onderwijs, de gendersamenstelling van de groep, de benodigde kwalificaties, mogelijkheden tot professionalisering, ... Daarnaast spelen immateriële

zaken zoals vertrouwen, respect en erkenning een grote rol in het bepalen van de status.

Globaal beeld

Education International organiseert sinds 2015 om de drie jaar een algemene bevestiging van haar leden. Die bevestiging wordt geleid en geanalyseerd door een professionele onderzoeker. Dit >>

>> jaar is dit professor Greg Thompson, professor of education research at Queensland University of Technology. Hij gaat verder op de lijn van zijn voorgangers, Nelly Stromquist (2018) en Vasileios Symeonidis (2015). Het rapport van 2018 maakte duidelijk dat er problemen waren met de verloning en de werkcondities van leraren. In een aantal landen was er zelfs een tendens naar een meer preciaire arbeidssituatie, waarbij rechten waarvoor vakbonden decennialang gestreden hadden, opgeofferd werden voor meer flexibiliteit en privatisering. Het rapport van 2021 moet jammer genoeg tot de conclusie komen dat er nog niet veel veranderd is. Dezelfde problemen keren terug.

De bevraging werd afgenomen bij 128 onderwijsvakbonden uit 94 landen. Dit levert een globaal beeld op van de status van de leraar, gezien door de lens van vakbonden, die hun belangen verdedigen. Er zijn natuurlijk grote verschillen tussen vakbonden onderling. De grootste vakbond telt bijna 3 miljoen leden, de kleinste 8. De omstandigheden waarin vakbonden en hun leden moeten werken vertonen ook grote verschillen. Dit is tegelijk een sterkte – een waaier aan perspectieven – en een zwakte, omdat de grote verschillen het vergelijken soms moeilijk maken. Het onderzoek houdt hier rekening mee, door alleen bin-

‘De constante verantwoordelijkheid en de administratieve taken die daar bij horen, staan de kernopdracht - lesgeven - in de weg.’

FOTO
Chat Karen Studio

nen regio's (zoals Europa of Afrika) comparatieve analyses te maken. De status van leraren is ook binnen één land niet eenduidig: er zijn duidelijke verschillen in status tussen leraren kleuteronderwijs en universiteitsprofessoren.

Hoge werkdruk en stress

Uit de bevraging komt heel duidelijk naar voor dat de werkdruk hoog ligt in het onderwijs, en dat het werk van leraren stresserend is. Zo geeft 54% van de bevragden aan dat de werkdruk te hoog is; slechts 3,1% stelt het werk makkelijk aan te kunnen. De COVID-19 pandemie heeft de werkdruk nog verhoogd (zie kader blz. 11). Vooral de administratieve taken zorgen ervoor dat de werkdruk steeds vermeerdert. Veel van die administratieve taken zijn gelinkt aan maatregelen waarbij leraren verantwoordelijkheid moeten afleggen voor hoe hun leerlingen presteren. Die nadruk op verantwoording en de administratieve taken die daar bij horen, staan de kernopdracht van de leraar, lesgeven, in de weg. Onderzoek (Brady & Wilson, 2021) bevestigt dat de administratie bij veel leraren een bron van frustratie is en dat er hierdoor minder tijd aan lesgeven kan besteed worden. Die klemtoon op verantwoording komt ook tot uiting in de tendens naar gestandaardiseerde toetsen. In meer en meer landen en regio's – ook in Vlaanderen – worden die ingevoerd om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren. Maar ze staan haaks op een visie die uitgaat van vertrouwen en respect voor de expertise van leraren, zo stelt het rapport.

De hoge werkdruk en de focus op resultaten van leerlingen zorgen ervoor dat leraren veel stress ervaren. In het rapport van 2018 werd al op dit probleem gewezen. Het moest een aandachtspunt zijn, maar er is geen verbetering merkbaar, integendeel. Beginnende leraren ervaren beduidend meer stress dan ervaren leraren.

Lerarentekort en uitval uit het beroep

Het onderzoek toont aan dat het onderwijs wereldwijd kampt met een probleem van jobuitval. Veel leraren stappen na een aantal jaren uit het beroep, veelal omwille van de te hoge werkdruk en de stress. Onderzoek van de OESO (2013) toont aan dat de status van de leraar een goede voorspeller is van de uitval bij leraren: in landen waar de leraar een hogere status geniet, zoals bijvoorbeeld Finland, zijn er veel minder mensen die de job verlaten dan in landen waar leraren

een lagere status hebben, zoals de Verenigde Staten. Omdat veel leraren het onderwijs verlaten, leidt dat tot een dreigend lerarentekort. Opnieuw zijn er grote verschillen tussen landen. In Vlaanderen is dit een groot probleem. Om het lerarentekort tegen te gaan, wordt ook beroep gedaan op organisaties als Teach for All (in België actief als Teach for Belgium). Dit is dubbel problematisch. Ten eerste is het programma van Teach for all geen echte lerarenopleiding. Dat wekt de indruk dat je niet gekwalificeerd moet zijn als leraar om aan de slag te kunnen in het onderwijs. Daarnaast biedt het ook geen oplossing voor het lerarentekort omdat het model van Teach for All leraar zijn slechts als een opstapje naar een andere, beter betaalde job ziet. Om het lerarentekort tegen te gaan, moet de status van de leraar verhoogd worden. De leraar moet erkend worden als een echte professional. Hiervoor is een andere invulling van professionaliteit nodig. Professionaliteit moet meer zijn dan verantwoording afleggen.

Naar een 'wijze' professionaliteit

Doorheen het rapport wijst Thompson vaak op het belang van wat hij een 'wijze professionaliteit' noemt (intelligent professionalism). Professionalisering is belangrijk en nodig. Maar dan moet dit meer betekenen dan wat bijscholing en een cursus volgen. Leraren moeten volwaardige professionals worden, en als dusdanig erkend worden. Bovendien is er een tendens in het beleid om verantwoordelijkheid af te schuiven op individuele scholen en leraren. Het is echter het beleid dat de context bepaalt waarin scholen en leraren functioneren. Dat is geen individuele zaak. Thompson stelt integendeel een collectief en wijs professionalisme voor. In plaats van een systeem van verantwoording dat vooral gebaseerd is op (gestandaardiseerde) testen, pleit hij voor een professionaliteit die erkent dat leraren, als "education professionals", het best geplaatst zijn om als geïnformeerde en onafhankelijke actoren gezamenlijke systemen van verantwoording uit te werken. Te veel verantwoordingsdrang leidt tot een verhoging van de administratieve werkdruk, tot meer stress, en uiteindelijk tot slechter onderwijs. Het is een vorm van professionalisering die niet uitgaat van de leraar, maar van uitkomsten. Een school is geen bedrijf, en moet dus ook niet zo behandeld worden. Een wijze professionaliteit gaat uit van de talenten en

expertise van de leraar. Respect en vertrouwen zijn belangrijke onderdelen van de status en een sleutel om de status van de leraar te verbeteren. Door de leraar te erkennen als professional, zal de status van het beroep verbeteren.

De leraar als "insider"

Het belangrijkste principe van die wijze professionaliteit is dat leraren en hun verkozen vakbondsvertegenwoordigers altijd insiders moeten zijn bij de processen en mechanismen waarvan gesteld wordt dat ze het onderwijs gaan verbeteren. Nu worden maatregelen om onderwijskwaliteit te verbeteren vaak over de hoofden van leraren heen genomen. De nadruk op meetbaarheid en efficiëntie zorgt ervoor dat leraren en scholen verantwoordelijk gesteld worden voor zaken die ze niet in de hand hebben. Het maakt dat directeurs zich meer gaan gedragen als een bedrijfsleider of CEO, en het verhoogt de werkdruk met allerlei administratieve taken. Professionalisering wordt nog veel te veel van bovenaf opgelegd, waardoor leraren zich niet betrokken voelen. Dat moet veranderen. Leraren moeten, via hun vakbondsvertegenwoordiging, veel meer betrokken worden bij beleidsbeslissingen. Onderzoek toont aan dat betrokkenheid essentieel is voor het succes van maatregelen en hervormingen (Hardy & Rönnerman, 2019). Dit moet gebeuren in dialoog met politici, beleidsvoerders en onderwijsleiders. Om van de leraar een insider te maken die betrokken wordt bij beleidsbeslissingen (via de vakbondsvertegenwoordiging), is bijscholing heel belangrijk. Bijscholing en professionalisering moeten meer zijn dan nieuwe werkvormen aanleren of leren omgaan met een ander softwarepakket. Bijscholing moet inspelen op de reële noden van leraren. Leraren moeten de kans krijgen met hun autonomie te leren omgaan, zodat ze er optimaal gebruik van kunnen maken. Werkcondities verbeteren en planlast verlagen zijn daarbij essentieel. De huidige werkcondities staan professionalisering in de weg, en vormen zo een hinderpaal voor goed onderwijs. Werkcondities zijn immers ook leercondities. Als het beleid echt werk wil maken van het dreigende lerarentekort, dan moet de status van de leraar naar omhoog. The global report on the status of the teacher 2021 maakt duidelijk dat dit alleen kan door resoluut de kaart te trekken van een wijze professionaliteit, en de leraar centraal te plaatsen in het onderwijsbeleid.

De impact van COVID-19

De COVID-19 pandemie heeft overal ter wereld een enorme impact gehad op het onderwijs en op de leraar. Uit de bevraging, die hier specifiek op focus, blijkt dat dit geen significante invloed had op de status van de leraar. De bevragden hadden echter wel de indruk dat leraren gemiddeld positiever afgebeeld werden in de media tijdens de pandemie. De reden hiervoor is niet helemaal duidelijk. In veel landen werden de scholen tijdens de eerste golf gesloten, waardoor kinderen thuis zaten. Mogelijks heeft dit ertoe geleid dat er meer begrip is voor hoe complex lesgeven wel niet is. De inspanningen van leraren om digitaal les te geven en scholen terug open te krijgen en houden zijn erg gewaardeerd en kunnen ook een rol spelen. De keerzijde van de medaille is dat de werkdruk van leraren sterk is gestegen tijdens de coronapandemie, zonder dat hier een loonsverhoging of een verbetering van de werkcondities tegenover stond. De onderwijssystemen bleken ook niet voorbereid op digitaal lesgeven. De pandemie heeft zo het gebrek aan investeringen in onderwijs op pijnlijke wijze blootgelegd.

Lees het rapport